

MODUL 11:

Opplæring i endoskopi

Forfatter: Kjetil K. Garborg

Introduksjon

Alle former for gastrointestinal endoskopi er invasive undersøkelser med risiko for ubehag og til dels alvorlige komplikasjoner. For å tilegne seg gode endoskopiferdigheter er det nødvendig med god opplæring og mengdetrening. Det er samtidig slik at man kan være en svært dyktig endoskopør uten samtidig å være en god instruktør. For effektivt å kunne overføre egen kunnskap og egne ferdigheter til andre må man ha såkalt bevisst kompetanse.

Bevisst kompetanse

Bevisst kompetanse betyr at man kan beskrive hva man gjør og hvorfor man gjør som man gjør. Ta for eksempel en dagligdags øvelse som å lukeparkere en bil. Dette er en relativt kompleks manøver, men når man har gjort det en del ganger tenker man gjerne ikke over hvilke vurderinger og små bevegelser man gjør for å få det til. Slik er det også med endoskopi. En dreven skopør vil ofte ikke være klar over, eller kunne beskrive, hvordan man løste en spesiell utfordring. Det beste eksemplet er koloskopi, der man gjentatte ganger under innføring av skopet støter på ulike utfordringer som man med mye trening håndterer uten å tenke på hva man faktisk gjør. I dette kapittelet skal vi komme inn på sentrale virkemidler for endoskopiopplæring, og hvordan disse kan fremme god og effektiv opplæring.

Utforsking av endoskopet

Det første man bør gjøre når man skal lære å skopere er å utforske endoskopet og dets funksjoner på et bord eller en benk. Grunnleggende forståelse for hvordan skopet oppfører seg når man roterer skaftet og vrir på rattene er viktig for å forstå hva som skjer inni pasienten under undersøkelsen.

Simulering

Et hjelpemiddel som etter hvert er blitt mer og mer tilgjengelig er endoskopisimulatorer og modeller med gummitarmer som kan konfigureres til å trene på ulike vanlige utfordringer. Disse gir mulighet til ubegrenset mengdetrening uten at pasienter utsettes for smerte og ubehag, og simulatoretrening bør inngå i basisopplæringen til alle skopører. Selv om simulatoretrening er nyttig, er det likevel nokså ulikt det å skopere pasienter.

Magnetisk skopguide

Magnetisk skopguide er også et nyttig hjelpemiddel, spesielt ved opplæring i koloskopi. Denne gir en kontinuerlig tredimensjonal fremstilling av skopets posisjon i pasienten, noe som gjør det mulig å se når det dannes slynger og skarpe vinkler på skopet og veilede løsningen av disse utfordringene.

Eksempel på opplæringssituasjon

Vi kan se for oss en ikke uvanlig situasjon. Jens, fersk endoskopør som vi møtte i koloskopikapittelet, har kommet til transversum med skopet, men klarer ikke å komme over høyre fleksur. Han tilkaller en erfaren, men travel overlege som kommer inn, tar over skopet, vrir, vender og trekker en del i skopet, suger ut gass og kommer ned i ascendens. Deretter haster overlegen videre, og Jens fortsetter undersøkelsen. Hvor mye tror du Jens lærte av dette?

Tenk deg om:

Hvordan lærer du best? Ved å stå med en erfaren kollega og diskutere problemer og løsninger underveis, eller ved å prøve å feile selv og overlate problemløsningen til en erfaren kollega?

Når du veiledes av en erfaren kollega, når bør du overlate skopet til instruktøren?

- *Hvis det er fare for pasientskade?*
- *Hvis verken elev eller lærer forstår hva som er problemet?*
- *Hvis lærer forstår problemet men ikke evner å forklare løsningen, eller eleven ikke evner å utføre løsningen?*

Gjensidig opplæringsavtale og spesifikke læringsmål

Den beste læringseffekten oppnås ved at instruktør og elev på forhånd har en gjensidig oppfatning av elvens ferdighetsnivå, avtaler begrensede, konkrete læringsmål i henhold til ferdighetsnivået, og at læreren aktivt observerer hele undersøkelsen og bidrar til konstruktiv diskusjon rundt det som går greit og det som er utfordrende. Et eksempel på veldefinert læringsmål kan være at eleven ønsker bedre kontroll over skoptuppen. Instruktøren må da ha bevisst kompetanse for å forstå hva som skjer og hvorfor det skjer. På den måten kan instruktøren med ord beskrive mulige løsninger. Dersom instruktør og elev underveis ikke klarer å definere hva som er problemet eller beskrive hvordan å løse det, eller det er fare for pasientsikkerheten, bør instruktøren ta over skopet. Etter prosedyren er det nyttig å debriefe hva som skjedde og trekke frem et konkret læringsmål (take home message). Ved slik refleksjon forsterkes læringseffekten.

Tilbake til Jens

Overlegen setter av tid og observerer hva Jens gjør. De ser at det er mye ugjennomsiktig væske i høyre fleksur, transversum går ned i en dyp knekk, Jens blåser inn mye gass og beveger tuppen raskt hit og dit for å finne lumen. Overlegen ber Jens stoppe, og de analyserer situasjonen. Hva kan Jens gjøre nå for å bedre sikten? De ber pasienten legge seg over på venstre side, væsken renner vekk og lumen åpner seg. Med langsomme bevegelser trekker Jens skopet forsiktig tilbake, roterer mot klokken og tar tuppen opp. Skoptuppen vipper da elegant ned i ascendens.

Elevens egenrefleksjon og konkrete tilbakemeldinger fra instruktøren

Ved å stoppe opp og stille åpne spørsmål om hva Jens kan gjøre for å bedre sikten gir instruktøren her Jens muligheten til å reflektere over hva som er problemet og løsningen, og læringseffekten styrkes.

For å utvikle seg som skopør må legen få vite hvor flink han/hun er og måle effekten av trening. Dette oppnås gjennom registrering av ulike viktige kvalitetsparametre. I opptreningsfasen vil det være nyttig å bruke et registreringsverktøy i samarbeid med instruktør og oppsummere data regelmessig. Med mer erfaring vil man ha nytte av å bruke et kvalitetsregister. Gastronet er det nasjonale kvalitetsregisteret for koloskopi og ERCP i Norge.

Verktøy til bruk i endoskopiopplæring

Det er utviklet ulike skjema med konkrete mål på skopiferdigheter som kan benyttes fortløpende i opplæringsituasjoner. Disse inkluderer det engelske Direct Observation of Procedural Skills (DOPS) og det nederlandske Rotterdam Assessment Form for colonoscopy (RAF-c). Slike fritt tilgjengelige skjema kan være nyttige for å fokusere opplæringen og dokumentere progresjonen.